

Косаківський В. А. Археологічна експедиція «Буша-2009» / В. А. Косаківський, В. С. Рудь / Вісник інституту історії, етнології і права // збірник наукових праць; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – Вип. 8. – С. 120-122

В.А. Косаківський, В.С. Рудь

АРХЕОЛОГІЧНА ЕКСПЕДИЦІЯ «БУША-2009»

В польовому сезоні 2009 року археологічна експедиція Інституту історії, етнології і права ВДПУ ім. М. Коцюбинського, в рамках проведення археологічної практики студентами істориками, продовжила дослідження багатошарового поселення Б С Буша. [1]

Поселення у с. Буша розташоване в місці впадіння у р. Мурафу (ліва притока Дністра) річки Бушанки, на видовженому трикутнику, що утворився між річками. Зі сходу, півночі і південного заходу поселення природньо захищене високими пагорбами. Площа поселення близько 10 га. Переважна більшість його території знаходиться під сучасною забудовою, а інша частина входить до складу Державного історико-культурного заповідника «Буша»,

Природні умови сприяли багаторазовому заселенню цієї території починаючи з доби неоліту. Відповідно, стародавні жителі залишили численні артефакти, дослідження яких привертають увагу археологів здавна. Ще у і 883 р. В. Б. Антонович відкрив і дослідив скельне приміщення із наскельним рельєфом, відоме сьогодні як Скельний храм. Вивчення цієї унікальної пам'ятки продовжили археологічні дослідження 1961 р. під керівництвом В. М. Дакиленка, а у 1985 і 1987 рр. широкомасштабні розкопки провів І. С. Винокур.

На території Буші та в її околицях І. С. Винокур, провівши археологічні розвідки та зібравши численний археологічний матеріал, встановив, що після трипільських племен тут проживало населення доби бронзи (II тис. до н. е.). Ним також виявлені поселення скіфського часу (VI - IV ст. до н. е.), поселення черняхівської культури (II - V ст. н. е.), ранньосередньовічне слов'янське селище (V - VIII ст. н. е.), давньоруське поселення (XI - XIII) та пізньосередньовічний замок і місто. Отже, щонайменше, від V тис. до н. е. на території сучасної Буші безперервно проживали люди. [2]

Багато років вивченням історичного минулого Буші та її околиць, в першу чергу виявленням пам'яток археології, займається О. О. Пірняк - директор ДІКЗ «Буша».

Археологічні розкопки у Буші були проведені у 2005 р. СМ. Рижовим та М.В. Потупчиком. В процесі розкопок відкрито і досліджено трипільську площадку на території середньовічного замку. Залишки житла було законсервовано, кераміку частково реставровано, а над розкопом зведено павільйон у вигляді трипільського житла. Проводиться музеефікація цього об'єкту.

Протягом трьох польових сезонів 2007 - 2009 рр. розкопки проводить археологічна експедиція Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, яка відновила свою дослідницьку роботу, продовживши розпочаті у 2005 р. розкопки багатошарового поселення на території заповідника [3].

Розкопками 2009 р. було продовжено дослідження трипільського житла №2, яке частково було розкрито в польовому сезоні 2007 р. Об'єкт планувався для музеєфікації в складі ІКЗ «Буша». Однак, у зв'язку з відсутністю фінансування, було вирішено продовжити дослідження.

Розкоп було розширено на 2 м. з північно-західної та північно-східної сторони. Таким чином, його розміри збільшились до 16^x 12 м, а загальна площа до 192 кв. м.

В розкопі продовжили розчистку залишків трипільської площадки. Глиняна обмазка площадки розташовувалась нерівномірно по площі розкопу, інколи кількома шарами. Випал її якісний. Там де обмазка не порушена вона залягає суцільним шаром. Скупчення обмазки виявлено у західній, північній та східній частинах розкопу.

З деталей інтер'єру житла розчищено черинь печі, на якому виявлено сліди багатьох ремонтів, про що свідчать нашарування обмазок різної товщини. Також зафіксовано фрагмент нижньої частини стінки печі. Поряд, у глиняній обмазці, знаходився розвал великої посудини з шероховатою поверхнею (етап VI).

Над обмазкою та у верхньому її шарі виявлено мальовану кераміку (етап VI). Нижче, на рівні обмазки, а в окремих місцях і під нею, виявлено кераміку із заглибленим орнаментом (етап VI). Інколи кераміка обох періодів Трипілля знаходилась поряд, тому що культурні шари на поселенні часто перевідкладені, внаслідок неодноразового заселення цієї території в наступні історичні часи, в тому числі і в Трипіллі.

У північній частині площадки розчищено фрагменти невеликої вимостки у вигляді неглибокого коритця (?) прямокутної форми. Глиняна маса вимостки подібна до складу обмазки житла.

У південній частині розкопу розчищено частину слов'янської напівземлянки з піччю-кам'янкою та товстостінною ліпною керамікою. Землянкою зруйновано частину трипільської площадки.

Крім того, в розкопі виявлено окремі фрагменти кераміки скіфського часу та пізнього середньовіччя.

основні знахідки відносяться до трипільської культури: фрагменти кераміки із заглибленим та розписним орнаментами, знаряддя праці (з кременю, каменю, рогу, кістки), антропоморфна та зооморфна пластика.

Знаряддя праці. Найчисельнішими знаряддями є вироби з кременю - ножевидні пластинки, шкребки, наконечник дротика і стріли, які виготовлено як з волинського кременю чорного кольору так із місцевого дністровського – світло-сірих відтінків. Значна кількість відщепів дністровського кременю, виявлена в розкопі, свідчить, про місцеве виробництво, хоча по якості виготовлених знарядь такий кремін значно уступає привізному.

Крем'яні сокири представлено двома цілими зразками, а кам'яні зернотертки кількома фрагментами. Знаряддя з кістки та рогу: проколки, лоцило, два фрагменти верхніх частин рогових мотик.

Етап VI. Кераміка цього періоду Трипілля представлена кількома групами:

1- посуд світлокоричневого кольору, як правило невеликих та середніх розмірів, найчастіше - кубки: посудини зі сферичним тулубом, циліндричною шийкою та слабо профільованими вінцями. Орнамент у вигляді горизонтальних та косих ліній, виконаний канелюрами та гребінцевим штампом, покриває всю посудину. Поверхня таких виробів, як правило, залощена;

2 - горщики великого і середнього розмірів, біконічної форми, з відхиленими назовні вінцями, орнамент у вигляді прокреслених заглиблених ліній, ямок тощо;

3 - біноклевидні посудини з широкими конічними раструбами, циліндричними тулубами та фігурними перемичками. Орнамент також заглиблений;

4 - антропоморфна пластика цього періоду представлена двома фрагментами. Перший - плечова частина статуетки з конічним виступом замість голови та заглибленим орнаментом, другий - частина правої ноги великої статуетки, яка також декорована заглибленим орнаментом.

Етап VII. Кераміка цього періоду представлена двома групами - кухонна та столова.

Кухонний посуд - горщики різних розмірів з широкими і високими вінцями та округлими плічками, які прикрашені орнаментом у вигляді косих та хвилястих ліній, ямок, розкосів, вдвлень, наліпів тощо. Глиняна маса цих виробів має значну домішку товченої черепашки.

Столовий посуд виготовлений з добре відмуленої глини, інколи з домішками піску. Випал добрий, колір черепка червонуватого відтінку. За формами дана група поділяється на амфори біконічних форм з покатыми плічками та лійчастими вінцями; грушеподібні посудини з вузькою конічною горловиною; кратери з великими лійчастими вінцями; невеличкі бомбоподібні кубки; різновеликі сфероконічні миски, біноклеподібні вироби з сферичними раструбами та кулястими тулубами.

Більшість столових посудин має монохромний (чорний або темнокоричневий) розпис. Основна орнаментальна схема - S-видна петля. Нею розписані амфори і кратери.

Чисельною групою столової кераміки Бушанського поселення є зооморфні миски. Всі вони мають чотири ніжки, на вінці наліп у вигляді голівки рогатої тварини та розпис чорним ангобом.

Антропоморфна пластика - фрагменти торсів кількох неорнаментованих жіночих статуеток. Зооморфна пластика - один фрагмент передньої частини статуетки, голівка і передні ноги, яка втілює образ ведмедя.

Як бачимо із коротко охарактеризованого вище матеріалу поселення у Буші багатошарове. Тут зафіксовано знахідки, що відносяться до двох етапів трипільської культури (VI, VII), скіфського часу, ранньослов'янського періоду та пізнього середньовіччя. Крім того у верхньому шарі, який досліджувався у 2007 р., виявлено фрагменти кераміки віднесені до часів існування чорноліської та черняхівської культур.

Розкопки даної площадки не завершено. Об'єкт законсервовано для досліджень у наступному році.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Рудь Б. Археологічна практика студентів НЕП: «Буніа-2009» // Педагог. - 2009. - Вересень. - №1(379).- С. 2.
2. Винокур І С., Альошкін О. М., Забаштар. В. та ін. Буша: історико-краєзнавчі нариси. - Хмельницький, 1991. – С. 99-101.
3. Косаківський В. А., Рудь В. С Дослідження археологічної експедиції ВДПУ ім. М. Коцюбинського в с. Буша Ямпільського району // Вісник Інституту історії, етнології і права. 36. наук, праць. - Вінниця, 2009. - Вип. 7. – С. 91-97.

Н.В. Жмуд

МЕТОДИКА ЗБОРУ ТА ВИВЧЕННЯ ЛОКАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕТНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ У ФОРМАТІ ОДНОДЕННОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ С. КРУПОДЕРИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

На сьогодні однією із актуальних проблем вітчизняної етнології є вивчення локальних особливостей матеріальної та духовної культури, що дає можливість об'єктивніше відстежувати перебіг як етнічних, так і національних процесів.

Ключовим завданням є підбір ефективного методичного інструментарію, особливо для формату одноденної експедиції. Оскільки комплексний характер завдань теми зумовлює використання широкого методичного арсеналу, спробуємо показати дієвість такого синкретичного підходу, а також можливі труднощі в ході роботи.

